

การประยุกต์แนวคิดทางการตลาดเพื่อการพัฒนาคลังปัญญาสถาบัน

The Application of Marketing Technique for Developing the Institutional Repository

จันทรา เทพอวยพร¹

Chantra Thepouyporn

บทคัดย่อ

คลังปัญญาระดับสถาบันเป็นแหล่งสารสนเทศรูปแบบใหม่ที่เป็นช่องทางสื่อสารทางวิชาการผ่านเวิร์ลไวด์เว็บสำหรับผู้เขียนที่ต้องการเผยแพร่ผลงานวิชาการของตนนอกเหนือจากการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการ และเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปเข้าถึงได้โดยเสรี บทความนี้ต้องการเสนอการนำการตลาดและส่วนประสมทางการตลาดมาประยุกต์กับคลังปัญญาสถาบัน ตลอดจนเป็นแนวทางแก่บรรณารักษ์ที่ต้องปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงของแหล่งสารสนเทศที่เกิดขึ้นใหม่นี้

Abstract

An institutional repository recently is a information source that provides a scholarly communication via World Wide Web for the authors who want to disseminate their academic articles unless the journals but also the open access. This article presents the way to apply the marketing and the marketing mix concepts into the institute repository development. Furthermore, the librarians have to adapt themselves for the new information source.

คำสำคัญ: คลังปัญญาสถาบัน; การสื่อสารทางวิชาการ; การตลาด; ส่วนประสมทางการตลาด

Keywords: Institutional repository, Scholarly communication, Marketing, Marketing mix

---

¹บรรณารักษ์ ระดับ 6 ห้องสมุดวิทยาศาสตร์ หอสมุดและคลังความรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล E-mail: licto@mahidol.ac.th

บทนำ

คลังปัญญาสถาบัน (Institutional Repository: IR) หมายถึง แนวความคิดใหม่ในการจัดการผลงานทางวิชาการของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานวิจัย เช่น รายงานการประชุม/สัมมนา (Conference papers) บทความวิชาการ (Academic articles) บทความวิจัย (Research articles) สารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ (Theses) ดุษฎีนิพนธ์ (Dissertations) รายงาน (Reports) เป็นต้น ที่จัดทำโดยอาจารย์ นักศึกษา และบุคลากร ให้อยู่ในรูปดิจิทัล คลังปัญญาสถาบันนำเสนอในลักษณะของการบริการเนื้อหาดิจิทัลที่ได้รับการยอมรับทั้งด้านการจัดการข้อมูล การเข้าถึงข้อมูล การเผยแพร่ข้อมูล และการสงวนรักษา คลังปัญญาสถาบันอาจจัดทำขึ้นโดยสถาบันการศึกษาหรือห้องสมุด ทั้งนี้เนื่องจากห้องสมุดมีความชำนาญและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศและการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้สร้าง ผู้ให้บริการ และผู้บำรุงรักษาคลังปัญญาสถาบันเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงผลงานทางวิชาการแก่ผู้ใช้บริการของห้องสมุด

คลังปัญญาสถาบันมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ ประการแรกเพื่อส่งเสริมผลงานทางวิชาการของสถาบันการศึกษา และประการที่สองเพื่อสงวนรักษาผลงานทางวิชาการในรูปดิจิทัลเพื่อให้คงสภาพอยู่ได้นานและให้เข้าถึงได้โดยเสรี ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายร่วมกันโดยมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. ผู้เขียนสามารถนำเข้าผลงานวิชาการได้ด้วยตนเอง
2. ทรัพยากรที่เป็นผลงานวิชาการ ประกอบด้วยผลงานก่อนตีพิมพ์ (Pre-prints) และผลงานภายหลังตีพิมพ์ (Post-prints) หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง
3. ข้อมูลสาธารณะ ซึ่งผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้โดยเสรี (Open access)
4. เมทาดาตา (Metadata) ในการทำรายการผลงานทางวิชาการเพื่อการค้นคืน
5. การค้นคืนสารสนเทศ คลังปัญญาสถาบันส่วนใหญ่ออกแบบมาเพื่อเอื้อต่อโปรโตคอล Open Archive Initiative-Protocol Metadata Harvesting (OAI-PMH) ซึ่งเป็นโปรโตคอลที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเมทาดาตาจากแหล่งข้อมูลหลาย ๆ แหล่ง มาจัดเก็บไว้ในฐานข้อมูลของคลังปัญญาสถาบัน เมื่อมีการสืบค้นก็สามารถเชื่อมโยงกลับไปยังแหล่งข้อมูลเดิมได้ถึงแม้ว่าจะต่างระบบกันก็ตาม (Xia, 2007: 529)

คลังปัญญาสถาบันถูกนำมาใช้ในวงการวิชาการ เนื่องจากสามารถอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บ สงวนรักษา และให้บริการสารสนเทศ ดังนี้

1. เป็นการรวมผลงานทางปัญญาของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานวิจัยมาไว้ในที่เดียวกัน
2. เป็นเสมือนตัวชี้วัดของคุณภาพทางวิชาการของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานวิจัย
3. เป็นการสงวนรักษาผลงานทางวิชาการในรูปดิจิทัล
4. เป็นเสมือนพื้นฐานของกระบวนการค้นคืนใหม่ในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ
5. เป็นการสื่อสารทางวิชาการ (Scholarly communication)
6. เป็นการจัดการความรู้
7. เป็นการสนับสนุนเรื่องการเข้าถึงสารสนเทศทางวิชาการได้โดยเสรีและทั่วโลก (สุภาพร ชัยธัมมะปกรณ์. 2552: ออนไลน์)

ช่องทางการสื่อสารทางวิชาการ

ผู้เขียนผลงานทางวิชาการมีแรงบันดาลใจในการศึกษาค้นคว้าเพื่อผลิตผลงานของตน และต้องการให้ผลงานของตนได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เพื่อแบ่งปันความรู้ในกลุ่มสาขาวิชาเดียวกันและผู้ที่เกี่ยวข้อง และมีการอ้างอิงผลงานของตน แต่สิ่งที่ผู้เขียนให้ความสนใจและพยายามหลีกเลี่ยงคือปัญหาการหาผลประโยชน์เชิงธุรกิจจากการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ ในความเป็นจริง คลังปัญญาสถาบันเป็นแหล่งที่ให้ผู้เขียนได้เข้ามาใช้และสามารถนำเข้าผลงานได้ด้วยตนเอง ดังนั้นคลังปัญญาสถาบันจึงเป็นเสมือนเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้เขียนได้บรรลุเป้าหมายในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ รวมทั้งการได้รับความน่าเชื่อถือ ความมีเกียรติ การได้รับผลประโยชน์ และสิทธิถือครองผลงานของตนเองด้วยเช่นกัน ทั้งนี้การเผยแพร่ผลงานเป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างผลงานทางวิชาการ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลและแนวคิด ตลอดจนการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการในกลุ่มผู้ร่วมงาน
2. การผสมผสานข้อมูลและแนวคิดเพื่อนำไปสู่การนำเสนอเบื้องต้น
3. การตีพิมพ์หรือการเผยแพร่ผลงาน ซึ่งขั้นตอนที่สามนี้เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้เกิดผลงานทางวิชาการ โดยจะต้องถูกนำเข้าสู่ขั้นตอนแรกเพื่อเป็นพื้นฐานของการสร้างผลงานวิชาการต่อไป (Gierveld, 2006: Online)

การแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปดิจิทัลส่งผลกระทบต่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากเป็นวิธีใหม่ของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่บูรณาการกับการสื่อสาร ในปัจจุบันการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการในรูปวารสารอิเล็กทรอนิกส์เป็นช่องทางการสื่อสารทางวิชาการที่ได้รับความนิยมสูงมาก เนื่องจากสามารถเผยแพร่ได้ทั่วโลกโดยผ่านเวิร์ลไวด์เว็บ จากการศึกษาพบว่าวารสารอิเล็กทรอนิกส์มีจำนวนมากถึงร้อยละ 75 ของวารสารทางวิชาการทั้งหมด การตีพิมพ์วารสารอิเล็กทรอนิกส์มีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วหลังจากสื่ออินเทอร์เน็ตถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่จนเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายและสอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้สารสนเทศของผู้ใช้ การเผยแพร่ความรู้จึงเป็นไปอย่างกว้างขวางไม่ว่าผู้ใช้จะอยู่ ณ ที่ใดก็ตาม ประกอบกับมีข้อได้เปรียบมากกว่าวารสารสิ่งพิมพ์ เช่น ง่ายต่อการใช้ สามารถสืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ต่าง ๆ ด้วยเทคโนโลยีสากลอย่างไฮเปอร์ลิงค์ที่เชื่อมโยงเอกสารบนอินเทอร์เน็ตทั้งที่เป็นตัวอักษรและสื่อมัลติมีเดีย จึงทำให้วารสารอิเล็กทรอนิกส์มีคุณค่ามากยิ่งขึ้นโดยผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก รวดเร็ว โดยไม่จำกัดเวลา โอกาส และ สถานที่ (Patra, 2006: 821)

ข้อควรคำนึงในการจัดทำคลังปัญญาสถาบัน

การพัฒนาและดำเนินการคลังปัญญาสถาบันมีประเด็นที่ควรพิจารณา ดังนี้

1. ลิขสิทธิ์ (Copyright) การนำเข้าผลงานของผู้เขียนไว้ที่คลังปัญญาสถาบันควรดำเนินการภายหลังจากผลงานได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว เนื่องจากผู้เขียนมีความกังวลว่าการนำเข้าผลงานอาจทำให้ผลงานของตนไม่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ เนื่องจากลิขสิทธิ์อาจเป็นของสำนักพิมพ์เมื่อผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว
2. การพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการส่วนใหญ่ต้องผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ แต่คลังปัญญาสถาบันนำเข้าผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่มีและไม่มี การพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
3. การประสานงาน (Mediation) คลังปัญญาสถาบันจัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้เขียนสามารถนำเข้าผลงานได้ด้วยตนเอง ดังตัวอย่างในเว็บไซต์ต่างประเทศ เช่น <http://arxiv.org>, <http://www.eprints.org> เป็นต้น สถาบันการศึกษาหรือห้องสมุดในฐานะเป็นผู้จัดทำคลังปัญญาสถาบันจึงมีบทบาทเป็นผู้ประสานงานให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้เขียนเพื่อนำเข้าผลงานได้ด้วยตนเอง

4. ต้นทุน (Costs) ค่าใช้จ่ายของการดำเนินการและจัดทำคลังปัญญาสถาบันมีค่าใช้จ่ายด้านต่าง ๆ เช่น ค่าแรงงานของบุคลากรในการบำรุงรักษาระบบ การทำรายการเมทาดาทาผลงานของผู้เขียน เป็นต้น การลดต้นทุนวิธีการหนึ่งจึงควรเลือกใช้ซอฟต์แวร์ที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคลังปัญญาสถาบันต้องมีความรู้และความสามารถในการใช้ซอฟต์แวร์หรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้กับคลังปัญญาสถาบันได้

5. การสงวนรักษา (Preservation) ปัจจุบันการสงวนรักษาผลงานทางวิชาการในรูปดิจิทัลเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย โดยมีห้องสมุดหรือสำนักพิมพ์เป็นแหล่งจัดเก็บสารสนเทศ การแปลงข้อมูลผลงานให้อยู่ในรูปดิจิทัลจึงต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญและเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทั้งนี้อาจพิจารณาให้บุคลากรจากองค์กรภายนอกมาดำเนินการจัดทำข้อมูลได้ (Horwood: et al. 2004: 173-174)

ส่วนประสมทางการตลาด

คลังปัญญาสถาบันเป็นรูปแบบใหม่ของช่องทางการสื่อสารทางวิชาการที่สามารถเข้าถึงได้โดยเสิร์ฟบนเวิร์ลไวด์เว็บที่สถาบันการศึกษาหลายแห่งให้ความสนใจ และกลายเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการที่สำคัญเนื่องจากสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายและสะดวกจึงดึงดูดความสนใจของผู้เขียนและผู้ใช้ การที่ผลงานทางวิชาการของสถาบันสามารถเผยแพร่สู่สาธารณะทำให้ผู้ใช้และผู้สนับสนุนสถาบันมองเห็นคุณภาพของผลงานทางวิชาการจึงให้การสนับสนุนซึ่งรวมทั้งด้านงบประมาณด้วย (Rumsey. 2006: 184) ดังนั้นการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการจึงมีการเปรียบเทียบคุณภาพของผลงานทางวิชาการระหว่างคลังปัญญาสถาบันด้วยกัน ซึ่งผู้เขียนมุ่งที่จะเผยแพร่ผลงานของตนเพียงอย่างเดียวแต่มิได้มุ่งหวังให้เกิดการแข่งขันจึงเป็นหน้าที่ของผู้จัดการคลังปัญญาสถาบันที่ต้องนำกลยุทธ์ทางการตลาดเข้ามาดำเนินการเพื่อให้คลังปัญญาสถาบันสามารถดำรงต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การใช้กลยุทธ์ทางการตลาดในการดำเนินงานคลังปัญญาสถาบันที่มีวัตถุประสงค์ไม่หวังผลกำไรและต้องการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้แก่กลุ่มนักวิชาการและผู้สนใจทั่วไป จำเป็นต้องใช้การตลาดที่เรียกว่า “ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing mix)” หรือเครื่องมือทางการตลาดที่ใช้ในการประเมินและกระตุ้นการใช้สินค้าซึ่งได้แก่ผลงานทางวิชาการว่าสามารถตอบสนองผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างไร ส่วนประสมการตลาดเป็นการผสมผสานปัจจัยพื้นฐานด้านการตลาด 4 ปัจจัยหรือที่เรียกว่า 4 Ps ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) และสถานที่ (Place) ประกอบกับปัจจัยของการตลาดเพื่อสังคม (Societal marketing) 4 ปัจจัย ได้แก่ ชุมชน (Public) หุ้นส่วน (Partner) นโยบาย (Policy) และการจัดการด้านการใช้จ่าย (Purse string) (Gierveld. 2006: Online) โดยต้องการเน้นผลลัพธ์ที่เป็นผลประโยชน์ของส่วนรวมหรือสังคมเป็นสำคัญ

การนำส่วนประสมทางการตลาด 8 Ps เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานของคลังปัญญาสถาบัน มีดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง ลักษณะเด่นและคุณภาพของผลงานทางวิชาการ ซึ่งสามารถประเมินได้จากการได้มาของผลงานทางวิชาการ คุณวุฒิของผู้เขียน และการบรรณาธิกรณผลงานหรือการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review)

2. ราคา (Price) หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการการสร้างและดำเนินงานคลังปัญญาสถาบัน เช่น ค่าแรงงานของบุคลากร ค่าอุปกรณ์ การฝึกอบรมการใช้งาน การนำเข้าผลงานทางวิชาการ เป็นต้น ซึ่งในระยะเริ่มต้นค่าใช้จ่ายในการลงทุนสูงมาก ทั้งนี้ต้องมีการวางแผนการใช้งบประมาณอย่างรอบคอบ งบประมาณการดำเนินงานระยะต่อไปส่วนใหญ่เป็นค่าการบำรุงรักษาระบบ แต่เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่งการใช้งบประมาณจะลดลงเนื่องจากผู้เขียนสามารถนำเข้าผลงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ช่วยลดค่าแรงงานของบุคลากรในการนำผลงานทางวิชาการเข้าระบบได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงรวมถึงค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงผลงานวิชาการของผู้ใช้ด้วย เช่น ค่าเช่าสัญญาณเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ค่าสมาชิกของสถาบัน เป็นต้น

3. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) หมายถึง กิจกรรมส่งเสริมการใช้ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์คลังปัญญา สถาบันที่สร้างขึ้นให้แก่ผู้เขียนเพื่อให้เข้าถึงผลงานของตน โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น วารสารหรือจุลสาร ของสถาบันการศึกษา การจัดการประชุมหรือการสัมมนาตามภาควิชาต่าง ๆ เกี่ยวกับคุณค่าของคลังปัญญาสถาบันที่สร้างขึ้น การแสดงจำนวนการเข้าถึงผลงานของผู้ใช้บนเว็บไซต์คลังปัญญาสถาบันที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่าการเผยแพร่ข้อมูลบน เวิร์ลไวด์เว็บเป็นการเปิดโอกาสให้เข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วมากกว่าการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการ เป็นต้น

4. สถานที่ (Place) หมายถึง ช่องทางที่สะดวกและรวดเร็วในการนำผลงานทางวิชาการไปสู่ผู้ใช้ คลังปัญญาสถาบัน สามารถอำนวยความสะดวกในการสืบค้นผลงานทางวิชาการ โดยค้นได้จากแหล่งข้อมูลเพียงแหล่งเดียวและได้ข้อมูลตรงความต้องการ และสามารถสืบค้นผ่านทางโปรแกรมค้นหา (Search engine) อื่น ๆ ได้ นอกจากนี้ต้องมีคำแนะนำที่ชัดเจนให้แก่ผู้เขียนในการนำผลงาน รวมทั้งรายละเอียดที่อยู่บนเว็บไซต์เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้และผู้เขียนสามารถติดต่อได้

5. ชุมชน (Public) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคลังปัญญาสถาบัน ได้แก่ ผู้เขียน ห้องสมุด ผู้ใช้ ผู้บริหารสถาบันการศึกษา ผู้ให้การสนับสนุน ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีบทบาทและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคลังปัญญาสถาบันแตกต่างกัน ดังนั้นการบริการและประโยชน์ที่กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะได้รับต้องคำนึงถึงความแตกต่างเหล่านี้ด้วย

6. หุ้นส่วน (Partnership) หมายถึง บุคคลหรือสถาบันที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานคลังปัญญาสถาบัน ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาคลังปัญญาสถาบันของสถาบันการศึกษามีการดำเนินงานทั้งด้านเทคนิคและการบริหารจัดการ ดังนั้นจึงต้องสร้างทีมงานและเครือข่ายที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเฉพาะด้านจากหลายหน่วยงานภายในและภายนอกองค์กร เช่น นักคอมพิวเตอร์ บรรณารักษ์ ผู้เขียน ผู้บริหารสถาบันการศึกษา เป็นต้น

7. นโยบาย (Policy) หมายถึง แนวทางและเป้าหมายการดำเนินงานของคลังปัญญาสถาบันซึ่งกำหนดไว้อย่างชัดเจน โดยผู้บริหารคลังปัญญาสถาบันหรือผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งมีนโยบายแตกต่างกัน เช่น เปิดให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึง ผลงานทางวิชาการของผู้เขียนได้ทางเวิร์ลไวด์เว็บ การจำกัดการเข้าถึงผลงานทางวิชาการตามประสงค์ของผู้เขียน การจำกัด การเข้าถึงเฉพาะสถาบันการศึกษาเท่านั้น การกำหนดประเภทของผลงานทางวิชาการที่นำเข้า เป็นต้น

8. การจัดการด้านการใช้จ่าย (Purse string) หมายถึง เงินทุนสนับสนุนในการพัฒนา การดำเนินงาน และการดูแลรักษาคลังปัญญาสถาบัน ซึ่งเงินทุนอาจได้รับจากหน่วยงานที่สังกัดหรือรัฐบาลเพื่อสนับสนุนการสร้างคลังปัญญาสถาบัน ของสถาบันการศึกษา รวมทั้งการให้เงินทุนสนับสนุนการทำวิจัยโดยอาจมีเงื่อนไขและกำหนดให้ผู้เขียนนำผลงานนั้นให้บริการ ไว้ที่คลังปัญญาสถาบัน

ส่วนผสมทางการตลาด 8 Ps ข้างต้นเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการคลังปัญญาสถาบัน ซึ่งแสดงให้เห็นกรอบแนวความคิด ในการพัฒนาและการจัดการด้านการตลาดโดยอาศัยองค์ความรู้ด้านการตลาดมาประกอบ แต่อย่างไรก็ตามต้องทราบ ความต้องการของผู้ใช้ แนวโน้มและการแข่งขันด้านการตลาด รวมถึงช่องทางการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้วย

คลังปัญญาสถาบันในแง่ของการตลาดจัดเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทหนึ่ง โดยจำแนกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับหลัก (Core level) คือ ประโยชน์ของคลังปัญญาสถาบันที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้หรือ ประโยชน์พื้นฐานที่ผู้ใช้ได้รับ เช่น การสงวนรักษาผลงานในรูปแบบดิจิทัล การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของผู้เขียน เป็นต้น

2. ระดับพื้นฐาน (Actual level) คือ คุณลักษณะทางกายภาพของคลังปัญญาสถาบันที่ผู้ใช้สามารถรับรู้ได้ซึ่งเป็นส่วนเสริมให้คลังปัญญาสถาบันมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เช่น คุณภาพของเว็บไซต์คลังปัญญาสถาบัน ความถูกต้องของการ ทำรายการเมทาดาตา ความถูกต้องของการเชื่อมโยงข้อมูล การออกแบบการเชื่อมประสาน (User interface) ที่ง่ายต่อการ สืบค้น การกำหนดคำหรือหัวเรื่องเพื่อการสืบค้น เป็นต้น

3. ระดับควบ (Augmented) คือ ประโยชน์เพิ่มเติมจากการใช้คลังปัญญาสถาบันที่สถาบันการศึกษามอบให้แก่ผู้ใช้ เช่น การให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือผู้ใช้ให้เข้าถึงผลงานได้อย่างกว้างขวาง สะดวก และรวดเร็วเพื่อให้ผู้ใช้เกิดความพึงพอใจ เป็นต้น (Gierveld. 2006: Online)

กรณีศึกษาค้นคว้าสถาบันในต่างประเทศ

ผลงานวิจัยของแจนส์และวิลสัน (Jantz; & Wilson. 2008) ศึกษาเรื่องคลังปัญญาสถาบันของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ให้บริการผ่านเว็บไซต์ของห้องสมุด จำนวน 113 แห่ง ซึ่งเป็นสมาชิกของ สมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและวิจัย (Association of College and Research Libraries: ACRL) โดยการสำรวจเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การสำรวจเชิงคุณภาพมีการสำรวจว่า มีปัจจัยใดที่ส่งผลต่อการเผยแพร่และการเข้าถึงผลงานบนเว็บไซต์ ผลการศึกษาพบว่า ห้องสมุดร้อยละ 56 มีการพัฒนาการจัดเรียงข้อมูลบนเว็บไซต์ในการกำหนดตำแหน่งของคลังปัญญาสถาบันให้มีความชัดเจน รวมถึงเว็บไซต์ที่ใช้งานง่ายซึ่งส่งผลดีในด้านการตลาดต่อจำนวนการนำเข้ามาผลงานของอาจารย์ ด้านการศึกษาในเชิงปริมาณพบว่า ผลงานด้านวิทยาศาสตร์มีร้อยละ 67 รองลงมาเป็นด้านสังคมศาสตร์ร้อยละ 27 และลำดับสุดท้ายคือด้านมนุษยศาสตร์ มีเพียงร้อยละ 5 แต่เป็นผลงานที่มีการใช้มากที่สุด และมีห้องสมุดจำนวน 40 แห่ง มีการเชื่อมโยงคลังปัญญาสถาบันที่สร้างขึ้นผ่านทางเว็บไซต์แสดงให้เห็นว่าห้องสมุดนำการตลาดมาใช้ แต่อย่างไรก็ตามห้องสมุดแต่ละแห่งมีความเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับบทบาทของคลังปัญญาสถาบันซึ่งมีผลกระทบต่อห้องสมุด โดยมีข้อสังเกตประการหนึ่งคือห้องสมุดส่วนใหญ่มีการสร้างคลังปัญญาสถาบันและมีเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ผลงานมากกว่าห้องสมุดที่ไม่มีเว็บไซต์และไม่มีการสร้างคลังปัญญาสถาบัน ด้านบทบาทของห้องสมุดผู้วิจัยให้คำแนะนำว่า ต้องนำแนวความคิดด้านการตลาดเพื่อนำมาประยุกต์เป็นกลยุทธ์ในการให้บริการ รวมทั้งบทบาทของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ต้องแสดงบทบาทในการเป็นตัวกลางระหว่างผู้บริหารมหาวิทยาลัยกับอาจารย์เกี่ยวกับการจัดเก็บผลงานของบุคลากรในสถาบันการศึกษา การสำรวจยังพบอีกว่าอาจารย์ขาดความร่วมมือ ความสนใจ และความเข้าใจถึงคุณค่าของคลังปัญญาสถาบันที่สร้างขึ้น ดังนั้นห้องสมุดต้องนำการตลาดมาใช้กับการให้บริการข้อมูลที่มีอยู่ในระบบและการพัฒนาคลังปัญญาสถาบันในด้านต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่าห้องสมุดเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการ โดยอาจารย์มีความเห็นว่าห้องสมุดเป็นเพียงผู้นำข้อมูลเท่านั้นแต่ไม่เห็นถึงประโยชน์ของการให้บริการข้อมูลที่มีอยู่ในระบบแต่อย่างใด

บทบาทบรรณารักษ์

บทบาทและความรับผิดชอบของบรรณารักษ์ที่มีต่อคลังปัญญาสถาบันควรมีดังนี้

1. ซอฟต์แวร์ บรรณารักษ์ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับซอฟต์แวร์โดยสามารถออกแบบคลังปัญญาสถาบันที่เหมาะสมได้ภายใต้ข้อจำกัดของเทคโนโลยีในแต่ละสถาบัน อีกทั้งสามารถใช้ซอฟต์แวร์ที่เหมาะสมได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. การจัดการ บรรณารักษ์ควรมีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนาปรับปรุงคลังปัญญาสถาบัน ตลอดจนมีความรู้ด้านการสงวนรักษาผลงานในรูปแบบดิจิทัลและการจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว
3. การพัฒนาทรัพยากร บรรณารักษ์ควรมีส่วนร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายและคัดเลือกผลงานของผู้เขียนเฉพาะสาขาวิชาหรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษาแต่ละแห่ง เพื่อให้เนื้อหาในคลังปัญญาสถาบันเป็นไปตามตามนโยบายที่วางไว้ เนื่องจากผู้เขียนมีจำนวนมากจากหลายสาขาวิชาและสามารถนำเข้ามาผลงานได้ด้วยตนเอง
4. เมทาตาhta บรรณารักษ์ทำหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของการทำรายการเมทาตาhtaการนำเข้ามาผลงานของผู้เขียนและการเลือกเมทาตาhtaที่เหมาะสมกับคลังปัญญาสถาบันแต่ละแห่ง เพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นคืนข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การฝึกอบรม บรรณารักษ์และผู้เขียนควรมีบทบาทร่วมกันเพื่อให้ความรู้และคำแนะนำแก่ผู้เขียนที่ต้องการนำเข้าผลงานด้วยตนเองโดยการฝึกอบรมการใช้ซอฟต์แวร์และการทำรายการเมทาดาตาที่ถูกต้องให้แก่ผู้เขียน (Allard. 2005: 333-334)

บทสรุป

การจัดสร้างคลังปัญญาสถาบันโดยสถาบันการศึกษาหรือห้องสมุดเพื่อการเผยแพร่ผลงานของผู้เขียนทำให้สถาบันการศึกษาหรือห้องสมุดมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เขียนมากขึ้น ห้องสมุดจึงต้องสร้างกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เขียนนำเข้าผลงาน โดยสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้ใช้ซึ่งต้องพิจารณาองค์ประกอบด้านต่าง ๆ เช่น การตลาด การประเมินจุดคุ้มทุน คุณภาพของผลงาน ลิขสิทธิ์ เป็นต้น บรรณารักษ์ต้องมีการหน้าที่ความรับผิดชอบสูงขึ้น เนื่องจากผู้เขียนสามารถนำเข้าผลงานได้ด้วยตนเองทำให้คลังปัญญาสถาบันมีข้อมูลจำนวนมาก บทบาทของผู้เขียนจึงมีส่วนร่วมกับบรรณารักษ์ในการพัฒนาคลังปัญญาสถาบันด้วยเช่นกัน แต่ทั้งนี้ต้องได้รับความร่วมมือจากผู้เขียน บรรณารักษ์จึงมีบทบาทในการจัดการข้อมูลจำนวนมากให้เป็นระบบเพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

.....

เอกสารอ้างอิง

- สุภาพร ชัยรัชมมะปกรณ์. (2552). **คลังเก็บสารสนเทศระดับสถาบัน**. สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2553, จาก <http://www.nstda.or.th/index.php/nstda-knowledge/484-institutional-repository>
- Allard, Suzie; Mack, Thura R.; & Feltner-Reichert, Melanie. (2005). The Librarian's Role in Institutional Repositories: A Content Analysis of the Literature. **Reference Services Review**. 33(3): 325-336.
- Gierveld, Heleen. (2006, October). Main Articles: Considering a Marketing and Communications Approach for an Institutional Repository. **Ariadne**. 49. Retrieved December 5, 2009, from <http://www.ariadne.ac.uk/issue49/gierveld>
- Horwood, Lynne; et al. (2004). OAI Compliant Institutional Repositories and the Role of Library Staff. **Library Management**. 25(4/5): 170-176.
- Jantz, Ronald; & Wilson, Myoung C. (2008). Institutional Repositories: Faculty Deposits, Marketing, and the Reform of Scholarly Communication. **The Journal of Academic Librarianship**. 43(3): 186-195.
- Patra, Chandana. (2006). Introduction E-Journal Services: An Experience. **The Electronic Library**. 24(6): 820-831.
- Rumsey, Sally. (2006). View Point : The Purpose of Institutional Repositories in UK Higher Education: A Repository Manager's View. **International Journal of Information Management**. 26: 181-186.
- Xia, Jingfeng. (2007). Disciplinary Repositories in the Social Science. **Aslib Proceedings: New Information Perspectives**. 59(6): 5228-5238.